

ק ב ח ר ו ב י ם

(שיחות מערב שבת לערב שבת)

בין סב ונכדו

אם תזכור, הקורא, כי בדברינו על חמדה, היא הידת אחריה של סטיפן צ'ונינג, ופחרונה, אמרנו, כי עד שאנו מדברים בתלימד ראוי לנו שנדבר ברוב, הוגו לבית הוסמנסטאל, ואם תזכור כי ביקשנו לדבר בו, כדי להבין לדרך, שיותר יש בה מן היאוש יש בה מן הליאות, הרשני להעמידך במקום רחוק קצת — בשערי וינה, ובזמן רחוק קצת — פתח המאה ה"ט, המקום — מרכזימשימה גדול לטוחות המתפרצים בניטאות בביהם, במהרין, בגליציה; הזמן — ימים שהישיבה בינה אינה מותרת ליהודים אלא במקרים מיוחדים, ימים שהתחיל ליכודם של האברים הפרודים והבדלים, יציאי ערים ומדינות שונות, אך השם קהילה עודנו אסור מטעם חדשות, ציבור מועט הוא, אך יחידיו שופעים תאות חיים גדולה ואנרגיה נמרצת, שעמדו להם לפלט לעצמם נתיב לקארירה מפליאה, להצלחה מזהירה, נסיעות לשכור רעבונם לקנין רב בחומר גברות, ובראש הציבור הזה אתה מוצא את ר' יצחק לייב הוסמאן, יליד כפר פרוסטיבאל בביהם, שלמד בישיבת פראג, תלמיד חכם מופלג — ר' מרדכי באנועט קוראנו מורנו, ור' יחזקאל לנדא קוראנו חבר — ומשכיל מפואר, תחילתי מלמד הגורח בביתו של גביר, אמאעו לבדו ופנקסן בו, סופו נושא נדחת הגביר ומלחבי עסקי, עסק ספק, עובר לוינה, מיסד בה את תעשיית המשי ומתלכד כיבודים הרבה, ככללם התיאר: האציל לבית הוסמנסטאל.

ואם תחזק על מעשי האיש הזה תר-אה, כי בבואו להעמיד את חי הקהילה על מנונם מלחמה לו בדרך קיצונה של רפורמה ומלהמה לו לדרך כתונה של מסורת, הוא הוא — לדעת ראובן פא הן בספרו, פרקי השכלה — האדריסאט לסכתו של ר' מרדכי באנוט, שנאמר בו: "יתברך מאלתי אמן, איש אפרתי — אשר גדול ליהודים ורצוי באהיו — ואמר מצכה קודש מצבתו ניצב על הוקא דת ישראל להכין אותו ולטע" — יבא מאתנו ומלפנינו מהרשים

ממה שהורגלנו לנו למורשה מימות עולם סדר תפילות ישורין, והמה מרו — התירה בנוסחאות חדשות בדו מלבם, כי הם שלא להזכיר בתפילה: כי ישיב ד' שבות עמו, ועוד תחת לשוננו שפת העברי בלשון אחרת ידברו מערכי לבם ולבם רחוק גם כי בשפתותיהם יכבדו, גם כי ירבו תפלה לא לאמונה יגברו, כי תשכח לשון יונק ועול ימים מלדבר יהודית — "אליה, אל האציל-בויה, יפנה הרב הגדול במלחמתו למורשה, למסורת, לאמונה בשיבת ציון, לנאמנות לשפר עבר הוא, האציל, מועל ומפעיל, יש בו גם אמונה זו וגם נאמנות זו, אתה רואה אותו טורה, כאחת עם ידדו מיכל אליעזר בידד מאן, להרחיב את הקהיל' לה ותפקידיה — כספיהמסים, שלא נור עדו תחילה אלא למושב זקנים, משמשים עתה גם בית ספר, גם בית תפילה; אתה רואה אותו רוכש בית מיוחד לכך, שפתיחתו נעשתה ברוב פאר, ושולתים בה מרחוק ומקרוב — ברוך ייסלש מחבר את נאום הפתיחה, מושא לאס כחבר סימפוזיה מיוחדת, אך חנוכתו כתיכל — מהיות היהודים כת נסבלה נאמר להיות ניכר כתיכל כלפי הדין — לאחר י"ד שנים, אך אתה רואה אותו בין אלה, שהתיכל עה בעיניהם, גם מטיפו המפואר, הלא הוא יצחק נח מנהיימר, יפת בעיניו, אך אין הוא חשוב לו כרוב ממש, ועל כן הוא מבקש מורה הנראה לקהילה, והוא וחבריו מוצאים אותו באברך, גדול בתורה ובמידות, בהשכלה ובנימוסים, והוא מנוע תלשישים, סמשיך שלשלוהמסורה של אבות אבותיו — בעל ההפלאה המהירים איש — הלא הוא ר' אלעזר הלוי אישה-רויך, מגדולי דורה, אהוב על היראים גם בימי המחלוקת הגדולה, יחביב על המשכילים, מימי חבורת "הרואים" — שפירסמו דרשתו בראש כתב העת שלהם, "ירוש' לים" — עד ימי פרץ סמולנסקין, אגב, בענין הדרשה שלו ב"ירושלים", אגב, לא ראיתי שתנתן עליה נדעה, והרי היא נראית לכך על שום הראייה המיוחדת שבה — כבני דור האהנסיפציה, מודה גם בעל הדרשה במהשבות התעורה, הפצת אמינת הייחוד וציוויה, אך התי

בדורו, היא לו הוכחה, כי התעורה נש' למה ומטילא פירורם של ישראל מיותר ועתה תבוא גאולתם בדרך קבוץ גלויות ושיבת-ציון, וכשם שאתה רואה את האציל טורה בענין כסא הרבנות להושיב עליו ירא שלם, כך אתה רואה אותו מסייע למפעלות הוספרות העברית ואם תבדוק ברשימת תומכיהם, עד "כוכבי יצחק", לא יחסר שמו.

ב. אך מה שאירע לרבים, גדולים ממנו וקטנים ממנו, אירע גם לו — הוא, על רוב עשרו וקניונו, קיום את עצמו בתוך תחומי-ישראל ואף ביקש לבצרו, צאצאיו לא קיימו עצמם בו, הרגו מתר בו ונכנסו בחזום אחר, בתחום-אחרים — והרי לפנינו נגדו, הוגו לבית הוסמנסטאל, כאשר ראינו אותו, גדול-רוח וגדול-שירה, בדורנו, צא וראה במעריכיו ותמצא בהם, הרואים אותי לא בלבד כירשם של אבותי, שיערהחיים, על אהבת הקנינים והמדת הערכים, הברחם מאפלולית-הגיטו ומצרו לאורי-הבירה ומרחבתה, אלא כנושאה של מיר רשת הבירה, גפשה ושירתה, הנס טיפא — גם הוא נכד מומר לבית שעלה לגדולה, הלא הוא בית טאוס'ג — רואה, בספרו על יהודי וינה (1933), באישיותו ויצירתו של הוסמנסטאל את בינה בכל עשירותה רבת-הגוונים וצמיח דומה בחללי-החיים האוסטריי, המתפשט, לעומק ולרוחב, לצד הגרמניסודאשי מכאן ולצד האיטלקי מכאן, הוא רואה בו את מי שנתערב בו היהודי והלאי יהודי בדם ורוח ומזכיר דברי יוסף גאדלר, כי בו, בהוסמנסטאל, נתי עוררה וינה למתותיותה הנעלה ביותר, הוא רואה אותו כמי שהצליח בטמיעה, אשר מאות התחבטו בה ולא מצאו את הדרך אליה, הוא רואה בו את המורשה ואת הקנין, כמפרים זה את זה, ומתמודים כאחדות חדשה, אך אם תבדוק, הקורא, בטיבה של אותה תערוכת וטמיר עה, בטיבה של אותה מוינה ואחרות, לא תמצא בה עוד תכלית סבו ועביהקניני גים ורוכשת, צמא-הערכים וקונאם, תכר נה הפועלת בדרך החיות, הלהיטות, הצרות, אך תמצא בו תכונת הנכד שבעי

תכונה הנפעלת בדרך הרפיון, השובע, הליאות, הוא רואה עצמו כירש אביו תיו וידבר על "אבותי אשר בתכריכיהם הם קרובים לי כשערי אני ואחד עמי כשערי אני", אף ירדוב מעגלהמורשה שהוא נושא בה ויאמר: "לא אוכל הסיר מעפפמי את העיפופות של עמים נשכ' חים"; מסה יפה עליו חיבר וילי האאס נדפסה במאסף על היהודים בספר רות הגרמנית בעריכת ג. קרויאנקר) ומתוכה תוכל ללמוד מה רב במעגל הזה תסביך-אהסור, ובויאתך המעגל במלוא-היקפו תבין את דרכו ויצירתו כפיוזר מתנות של המתבונן בנדיבות לבו, והן מתנות לאות של אדם לאה.

ג. אך מוכן, כי יותר משיאמרו לך מאמרי אחרים עליו, יאמר לך הוא עצ' מו, דיך אם תקרא, למשל, במחזותיו הקטנים, "האיל והמות" או "תיאטרון העולם הקטן או המאושרים", במחזה האחד תראה לפניך את קלאודיו אד' ציל בחדר הלימודים שלו, והוא כמלאכת מחשבת וטעם, והוא מהרהר בחייו שהחי טיצם ורואה בהם חמדה אבודה ידמעות אשר לא נבכו, הוא רואה עצמו כמי שעמד, אמנם, לכאורה בתוך החיים, אך לכל המוסב הבנים, ולא ידע להתרקם בהם, לא ידע לאבוד בתוכם, במקום שהאחרים לוקחים ונותנים, נשאר הוא כמזדד ופורש, בתוך תוכו אילם מטבע-ברייתו, לא ידע צער כי תחתיו בא איי נחת, הדעת נראית לו כאסופת-ברוסי אות מתות, שדרכה ביקש להתגנב לתוך החיים, אשר אליהם כלתה נפשה, ואשר טעודו לא טצא דרך ישרה אליהם, האמנות נראית לו כעשויה לגלות לו מן החיים רק במידה שהוא משלב לתוכה דרך שאלה, הוא רואה עצמו כמי שנת' קפח בתוך המלאכותי עד שראה גם את החיים בעינים מתות, שכן חי את חייה כחיות אדם ספר, אשר עוד לא השיג את מחציתו האחת וכבר לא השיג את מחציתו האחרת, וראוי לך, הקורא, שתקי דא דברים שהבאתי ושאר דברים לא בתרגומי דרך פרוזה עילגת אלא במי קורבו דרך שירה מפוארת — ואולי ית' עורני מי בתוכנו לתרגום, והיתה זו תעודה יפה למתרגמו העברי הצעיר ביותר, י. רסויצר — וראי תתן לבך לקטרוגם הקסה של הנערה הצעיר רה, הגבר, המות, ואולי התעורר כמוני ביחוד על שתי שורות קצרות, שיש בהם רישום המיתוס התניכ'י, אלו השד'

אויף מיינעם היענ דעם גאטט בעגעב' נעט / מיט דעם מאן רינגט ביו דאסס ער איינען זעגען (מטודי לא נקרתי נדרכי אל אלהים, אשר עמו יאבק אדם, עד כי יברכהו), התסכים עמו, כי בשתי שורות אלו אפר המשורר את הכל? ד.

ובמחזה האחר חשמע את המוניולוגים של המשורר, הגנן, האדון הצעיר, הנע-רה הצעירה, אך לענינו ראוי לך ביד-חד לשמע דברי המשרת על אדוניה, אהרון העשירים, אהרון התקסים ויהי יורש חסר-אונים, כי שמים סגולות ית' שו — תסוקה עוה לבובו עצמו על האהוב עליו ובדידות מלכותית, זהה הוא עומד לפנינו ומשליך מבעד החלון מלוא חפניו זהב אביר, וכאשר יאזל הזהב ישליך קערות-פזו, אבני יקרות, כלי נשק, רלמות הדר, הכל, כאוות נפשכם!"

ודע, הקורא, כי המוטיב של המש' לך מורשתו וקנינו דרך החלון אינו חדש בספרות, יש לו אפילו גיוונים פיר קאנטיים — כן אתה מוצא ב"לוטציה" של היינה מעשה במשורר גרמני, כלומר בו עצמו, ששאל את הברון יעקב רותי טילד לשלמו והשיבו: הריני משוגע, הייבו המשורר: עד שלא תשליך כסף מבעד לחלון לא אאמין, אפר הברון באנחה: הרי זה שגעוני שאני משליך לטעמים כסף מבעד החלון, וכן קראתי אצל אלפרד קאָר ענין מהבו, סובו' שמו, שהיבר רוסן "הירוש", אשר פיר חיברו פליכס הולנדר ולוה שמידט סחה על כילי, שלאחר שבו דע לו כי אשתו ילדה לו ילד ואינו שלח, הוא משליך כל קנינו לתוך האש, ואף ראיתי כמוטיב זה אצלנו בסיפור של ישראל זרחי, קראו לו כילי, שלאחר שנכזב בענין נישואים הוא חוסף הכסיף סיו פירץ לחלון, קורעו מגביה ידו ומניי פה בזעם: "לשדים, לפל הרוחות והשי' דים, איני רוצה, שבו איני רוצה בכלום, בכלום — "אך כשהיא מבקש להתיר ידו הקפוצה, משתהית הכף מאלית יסופו כחזיר תכשיטיו לקופסת הפלדה, אך מה שונה, מה מעולה, הוא המוטיב הזה פה — ב"תיאטרון העולם הקטן": "הביהירוש'ה של אבות, שהנכד ידע דהי היכה חיתוך של רוח ושירה, ושלא היתה לו דבר חיות של יצד וחמדה אלא דבר ליאות של עילוי ותפארת, והוא משליכה מבעד לחלון לכל, לכל — דב שמדק